

Lääkehoitosuunnitelma

Varhaiskasvatus

1 Sisällys

1. Johdanto	3
2. Terveystietojen yhteystietoja	3
2.1 Yhteystiedot äkillisissä tilanteissa.....	3
3. Vastuut ja velvollisuudet	4
3.1 Keski-Uudenmaan sote-kuntayhtymä.....	4
3.2 Lasta hoitava lääkäri.....	4
3.3 Varhaiskasvatusyksikön esimies.....	4
3.4 Varhaiskasvatuksen työntekijä	4
3.5 Lapsen huoltaja.....	5
4. Lääkehoito varhaiskasvatuksessa	5
4.1 Lapsen lääkehoitosuunnitelma	6
4.2 Lääkehoidon toteuttaminen ja lääkkeenannon seuranta.....	6
4.3 Lääkehoidon turvallisuus.....	7
4.4 Lääkkeiden säilytys ja lääkekaapit	7
5. Lääkehoidon osaaminen	8
5.1 Lupakäytännöt.....	8
5.2 Koulutus ja perehdyttäminen	8
5.3 Osaamisen ylläpitäminen	9
6. Varhaiskasvatusyksikön lääkehoitosuunnitelma	9
6.1 Varhaiskasvatusyksikön lääkehoitosuunnitelman tavoite.....	9
6.2 Lääkehoidon huomioiminen resursoinnissa	9
7. Lääkehoidon asiakirjojen arkistointi	10
8. Lähteet	10

1 Johdanto

Tämä lääkehoitosuunnitelma korvaa aiemmat kuntien varhaiskasvatuksen lääkehoitosuunnitelmat sekä niihin liittyvät lääkehoidon lomakkeet Keski-Uudenmaan sote-kuntayhtymän alueella.

Suunnitelman tarkoituksena on yhtenäistää varhaiskasvatuksen lääkehoidon käytäntöjä Keski-Uudenmaan sote-kuntayhtymän alueella, varmistaa riittävä lääkehoidon osaaminen ja selkeyttää lääkehoidon vastuita varhaiskasvatuspalvelujen osalta. Lääkehoitosuunnitelman ohjeet sekä periaatteet koskevat kunnan varhaiskasvatuksen julkisia ja yksityisiä toimintayksiköitä.

Suunnitelma on laadittu yhteistyössä Keski-Uudenmaan sote-kuntayhtymän ja alueen varhaiskasvatuspalvelujen kanssa ja se perustuu Sosiaali- ja terveysministeriön, Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen sekä Valviran ohjeistukseen.

Keski-Uudenmaan sote-kuntayhtymän alueella varhaiskasvatuksen lääkehoitosuunnitelmasta vastaa Keskitettyjen palvelujen päällikkö. Varhaiskasvatuksen lääkehoitosuunnitelma tarkistetaan vähintään vuosittain tai tarvittaessa toiminnan tai toimintaympäristön muuttuessa. Keski-Uudenmaan sote-kuntayhtymän lääkehoitosuunnitelmia koskevien kysymysten osalta yhteyshenkilö on johtava farmaseutti Sirpa Nylander-Lemmelä, sirpa.nylander-lemmela@keusote.fi.

1. Terveydenhuollon yhteystietoja

1.1 Yhteystiedot äkillisissä tilanteissa

Päivystysavusta saa neuvoa äkillisiin terveysongelmiin ennen päivystyspoliklinikalle hakeutumista. Henkeä uhkaavissa tilanteissa (esim. hengitysvaikeus, tajuttomuus, äkillinen kouristelu) tulee olla yhteydessä hätänumeroon.

Päivystysapunumero 116 117

Yleinen hätänumero 112

Myrkytystietokeskus 0800 147 111 tai 09 471 977

2. Vastuut ja velvollisuudet

Lapsen lääkehoidon vastuualueet ja työnjako perustuvat lakiin terveydenhuollon ammattihenkilöistä (559/1994), asetukseen terveydenhuollon ammattihenkilöistä (1994/564) sekä lasten päivähoitosta annettuun lakiin (36/1973).

1.2 Keski-Uudenmaan sote-kuntayhtymä

Keski-Uudenmaan sote-kuntayhtymä vastaa kuntayhtymän alueen lääkehoitosuunnitelmasta, sen laatimisesta ja päivittämisestä. Varhaiskasvatuksen lääkehoitosuunnitelma on osa yleistä alueen lääkehoitosuunnitelmaa. Keski-Uudenmaan sote-kuntayhtymä vastaa terveydenhuollon palvelujen tuottajana yhteistyössä erikoissairaanhoidon kanssa tarvittavan koulutuksen tarjoamisesta lääkehoitosuunnitelman toteutumiseksi.

1.3 Lasta hoitava lääkäri

Lasta hoitava lääkäri vastaa lääkehoidon arvioinnista, lääkkeen määräämisestä ja lapsen lääkehoidon kokonaisuudesta. Lääkäri vastaa osaltaan myös hoidon tarpeen arvioinnista, lääkehoidon vaikuttavuuden arvioinnista sekä lääkehoidon ohjauksesta ja neuvonnasta.

1.4 Varhaiskasvatusyksikön esimies

Varhaiskasvatusyksikön esimiehen tehtävä on huolehtia riittävän lääkehoidon osaamisen hallitsevan henkilöstön riittävästä määrästä ja läsnäolosta varhaiskasvatusyksikössä. Varhaiskasvatusyksikön esimies vastaa myös varhaiskasvatuksen yksikön lääkehoitosuunnitelmasta.

Varhaiskasvatusyksikön esimiehen velvollisuutena on:

- varmistaa että työntekijät ovat saaneet tarvittavan koulutuksen ja perehdytyksen lääkehoitoon
- järjestää tarvittaessa perehdytystä ja lisäkoulutusta lääkehoidosta työntekijöille
- varmistaa lääkehoitoa yksikössä toteuttavien työntekijöiden lääkehoitolupien voimassaolo

1.5 Varhaiskasvatuksen työntekijä

Läkehoidon toteuttaminen on pääsääntöisesti terveydenhuollon ammattihenkilön toimintaa ja lääkärin lapselle määräämä lääkehoito tulisi mahdollisuuksien mukaan toteuttaa lääkehoitoon koulutetun terveydenhuollon ammattihenkilön, kuten lähihoitajan, toimesta. Terveysalalle kouluttamattomalla työntekijällä ei ole velvoitetta lääkehoidon toteuttamiseen.

Varhaiskasvatuksen työntekijä, esimerkiksi lastentarhanopettaja tai perhepäivähoitaja, voi toteuttaa lääkärin lapselle määräämää luonnollista tietä annettavaa tai ihon alle pistettävää (esim. insuliini) lääkehoitoa. Tällöin lääkehoidon toteuttaminen perustuu työntekijän suostumukseen,

perehdytykseen, lisäkoulutukseen sekä lääkehoitolupaan ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lääkehoitosuunnitelmassa sovittuihin asioihin.

Lääkehoitoa toteuttava työntekijä vastaa toteuttamastaan lääkehoidosta sekä siitä, että toimii varhaiskasvatussyksikön lääkehoitosuunnitelman ja lapsen yksilöllisten lääkehoitosuunnitelmien mukaisesti. Lääkehoitoa toteuttava työntekijä vastaa myös oman lääkehoitolupansa voimassaolosta.

Määräaikaista henkilöstöä sitovat samat osaamisvaateet kuin vakituistakin henkilöstöä.

Opiskelijat toimivat aina ohjaajiensa vastuulla ja valvonnassa. Toimiakseen lääkehoitoa toteuttavana työntekijänä varhaiskasvatuksessa, opiskelijan tulee täyttää samat osaamisvaateet kuin vakituistenkin henkilöstön.

1.6 Lapsen huoltaja

Lapsen huoltajalla on keskeinen vastuu sekä tiedonkulusta että varhaiskasvatussyksikön henkilöstön riittävästä perehdyttämisestä lapsen lääkehoitoon. Huoltajan velvollisuutena on varmistaa lapsen lääkehoitoon liittyvän tarvittavan tiedon välittyminen lasta hoitavalta lääkäriltä varhaiskasvatuksen henkilöstölle. Vastaavasti huoltajan tehtävänä on myös välittää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä saatu tieto lasta hoitavalle lääkärille.

Huoltaja osallistuu lapsen yksilöllisen lääkehoitosuunnitelman laadintaan sekä vastaa lääkkeiden toimittamisesta varhaiskasvatussyksikköön.

3 Lääkehoito varhaiskasvatuksessa

Lähtökohtana on, että lapsen lääkehoito toteutetaan aina ensisijaisesti kotona. Varhaiskasvatuksessa lapselle annetaan vain välttämättömät lääkkeet hoitopäivän aikana. Säännöllistä lääkitystä tarvitsevien lasten huoltajia voi hoidettavan sairauden luonteesta riippuen kehottaa keskustelemaan lasta hoitavan lääkärin kanssa siitä, olisiko lapselle mahdollista määrätä pitkävaikutteisia lääkkeitä, jolloin lapsen lääkehoidon toteuttaminen onnistuisi kotona aina ennen ja/tai jälkeen hoitopäivän.

Varhaiskasvatuksessa annettava lääkehoito perustuu lääkärin määräykseen ja lääkereseptiin. Akuutissa tilanteessa lääkkeen antoa voidaan toteuttaa myös terveydenhuollon ammattilaisen ohjeen mukaisesti (esim. Myrkytystietokeskus).

Turvallisen lääkehoidon lähtökohtana on yhteistyö vanhempien ja kasvattajien välillä. Tätä yhteistyötä ja lääkehoidon onnistumista tukevat yhteisesti laaditut varhaiskasvatus- ja lääkehoitosuunnitelmat.

3.1 Lapsen lääkehoitosuunnitelma

Lapselle tehdään aina kirjallinen lääkehoitosuunnitelma, mikäli lapsi tarvitsee lääkehoitoa hoitopäivän aikana. Lapsen lääkehoitosuunnitelman kirjaamiseen on omat lomakkeet sekä pitkäaikaissairauteen että lyhytaikaiseen lääkehoitoon. Lapsen lääkehoitosuunnitelma tulee tehdä ennen lapsen lääkehoidon aloittamista varhaiskasvatuksessa. Lapsen lääkehoitosuunnitelma liitetään lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Lapsen lääkehoitosuunnitelmassa sovitaan varhaiskasvatuksessa toteutettavasta lääkehoidosta yhdessä lapsen huoltajan ja varhaiskasvatuksen henkilöstön kanssa. Lapsen lääkehoitosuunnitelmassa sovitaan muun muassa lapselle annettavista lääkkeistä, lääkkeen annosta, lääkehoitoon mahdollisesti liittyvästä seurannasta ja toimenpiteistä sekä lääkehoidon vastuu- ja varahenkilöistä varhaiskasvatuksessa.

Turvallisen lääkehoidon toteuttamiseksi lapsen lääkehoitosuunnitelmassa on hyvä nimetä riittävästi varahenkilöitä huomioiden henkilöstön työvuorot, vuosilomat sekä mahdolliset muut poissaolot. Näin huomioidaan myös lapsen huoltajien oikeus tietää, ketkä lääkehoitoa varhaiskasvatuksen yksikössä toteuttavat.

3.2 Lääkehoidon toteuttaminen ja lääkkeenannon seuranta

Varhaiskasvatussyksikön lääkehoitoon koulutettu henkilökunta toteuttaa lääkkeiden antoa lapsen lääkehoitosuunnitelman mukaisesti.

Akuutissa tilanteessa lääkkeen antoa voidaan toteuttaa myös terveydenhuollon ammattilaisen ohjeen mukaisesti. Akuutit lapsen lääkehoitoon liittyvät kysymykset esitetään ensisijaisesti lapsen huoltajille. Ellei huoltajia tai sovittua hoitavaa tahoa tavoiteta, otetaan yhteys tarvittaessa päivystysapunumeroon tai hätänumeroon.

Varhaiskasvatuksessa lapselle annettavat lääkkeet tuodaan varhaiskasvatussyksikköön annostusohjeineen niiden alkuperäispakkauksessa. Lääkkeiden mukana tulee aina olla alkuperäispakkauksen ohjeistus sekä lääkärin kirjoittama ohjelippu, josta käy ilmi mikä lääke on kyseessä, kenelle lääke on määrätty, mikä on lääkkeen annostus, mihin aikaan lääke on annettava, miten lääke annetaan sekä missä lääkettä tulee säilyttää.

Lapsen lääkehoidon toteuttajan tulee aina ennen lääkkeen antamista tarkistaa lääke, annos, lääkemuoto, annosteluajankohta ja lääkkeen antoreitti. Lisäksi lääkehoidon toteuttajan tulee varmistua lapsen henkilöllisyydestä.

Varhaiskasvatuksessa annetuista lääkkeistä tehdään aina kirjaus lapsen lääkekorttiin. Lapsen lääkekorttiin kirjataan myös mahdolliset tavanomaisesta poikkeavat vaikutukset.

Poikkeamat lääkehoidossa kirjataan lisäksi WPro-työturvallisuusjärjestelmään, kun lääkkeen annostelussa, jakelussa, kirjaamisessa, säilytyksessä on tapahtunut virhe tai poikkeama. Poikkeama voi olla esimerkiksi tilanne, missä lääkkeenanto on epäonnistunut jostain syystä tai lääkkeessä havaitaan virhe. Poikkeamista ilmoitetaan myös lapsen huoltajalle.

3.3 Lääkehoidon turvallisuus

Varhaiskasvatusyksikössä kuvataan lääkehoidon toteutuksen keskeiset riskitekijät esimerkiksi lääkkeen antotilanteisiin liittyvät riskit, äkilliset poissaolot ja miten niihin varaudutaan (taulukko 1). Kuvataan käytettävät riskilääkkeet ja mitä riskejä niihin liittyy sekä miten riskeihin on varauduttu ja miten niitä pyritään välttämään.

Taulukko 1. Esimerkki riskilääketaulukosta

Riskilääke	Riski	Keinot riskien vähentämiseksi ja huomioitavaa
Insuliinit <i>Levemir®</i> , <i>Protaphane®</i> , <i>Lantus®</i> , <i>Novorapid®</i> , <i>Actrapid®</i>	Hypoglykemia (väärä annostelu) Hyperglykemia (lääke antamatta) Pitkä- ja lyhytvaikutteiset insuliinit sekoitetaan toisiinsa. Yliannostelu tai annostelu väärälle potilaalle voi johtaa kuolemaan.	Verensokerin seuranta! Huomioidaan että kynissä eri vahvuuksia! Huomioidaan säilytys jääkaapissa ennen käyttöönottoa. Huomioitava ravitsemustila. Tarve voi muuttua esim. vatsataudin yhteydessä. Asiakkaan/potilaan tunnistamisen käytännöt, antokirjaukset, insuliinivalmisteen oikeellisuuden ja annostuksen varmistaminen ennen antamista.

3.4 Lääkkeiden säilytys ja lääkekaapit

Varhaiskasvatusyksikön kaikki lääkekaapit on pidettävä lukittuina. Lääkekaappien avaimia tulee säilyttää niin, että asiattomien pääsy lääkekaappiin on estetty.

Lasten tarvitsemat lääkkeet suositellaan säilytettäväksi erillään henkilökunnan käyttöön tarkoitetuista lääkkeistä ja lääkekaapista. Lääkkeiden sekaantumisen estämiseksi, lääkkeet tulee säilyttää alkuperäispakkauksissaan lasten nimillä varustettuina. Jääkaapissa säilytettävät lääkkeet tulee säilyttää omassa lukittavassa rasiassa erillään ruokatarvikkeista.

Varhaiskasvatusyksikössä nimetään lääkevastaava, jonka tehtävänä on huolehtia siitä, että lääkekaapin sisältö on suosituksen mukainen. Lääkevastaava seuraa myös lääkkeiden voimassaoloaikoja ja vastaa vanhentuneiden lääkkeiden asianmukaisesta hävittämisestä.

Ensiapukaapin sisällöksi suositellaan:

- antiseptistä haavan puhdistusainetta
- käsien desinfiointiainetta
- laastareita, sidostarpeita, joustositeitä
- kylmäpusseja
- joditabletteja (2kpl/henkilö)
- hiilitabletteja (ennen antamista otettava yhteys Myrkytystietokeskukseen
0800 147 111 tai 09 471 977 avoinna 24h/vrk)
- punkkipihdit
- keittiösakset ja kynsisakset
- sideleikkuri
- kuumemittari
- hakaneuloja

4 Lääkehoidon osaaminen

Varhaiskasvatushenkilökunnan lääkehoidon osaamisen varmistaminen ja ylläpito ovat osa lapsen turvallista hoitoa varhaiskasvatyksikössä. Osaamisen varmistamiseen kuuluvat erilaiset kirjalliset testit, luvat sekä näytöt, joiden avulla osoitetaan työn lääkehoitoon liittyvien osa-alueiden hallinta.

4.1 Lupakäytännöt

Lääkehoidon toteuttaminen edellyttää joko ammatillisen koulutuksen kautta hankittua lääkehoidon osaamista tai kirjallista lupaa lääkehoidon toteuttamiseen. Vaativissa lääkehoidoissa, joihin liittyy esimerkiksi injektoiden antoa, myös ammatillisen koulutuksen lääkehoitoon saaneet tarvitsevat voimassa olevan kirjallisen luvan.

Lääkehoidon luvat ovat yksikkökohtaisia ja niissä määritellään tarkasti, mitä tehtäviä lupa koskee. Lääkehoidon luvat ovat potilas-, lääke- tai antoreittikohtaisia, jonka lisäksi ne ovat voimassa vain määräajan. Keski-Uudenmaan sote-kuntayhtymän alueella varhaiskasvatuksessa lääkehoitoon liittyvien lupien voimassaoloaika on 5 vuotta.

Keski-Uudenmaan sote-kuntayhtymän alueella luvan lääkehoitoon myöntää varhaiskasvatuksen työntekijöiden osalta koulu- ja opiskelijaterveydenhuollon lääkäri.

4.2 Koulutus ja perehdyttäminen

Keski-Uudenmaan sote-kuntayhtymä kehittää alueen kuntien varhaiskasvatukselle tarkoituksenmukaista lääkehoidon lisäkoulutusta lääkehoidon toteutuksessa tarvittavan osaamisen ja lupien varmistamiseksi. Lisäkoulutusta kehitetään yhteistyössä erikoissairaanhoidon kanssa.

Koulutusratkaisuihin painopiste tulee olemaan varhaiskasvatuksen henkilöstölle soveltuvissa verkkokoulutusratkaisuihin. Vaativien lääkehoitojen osalta koulutusta sekä tarvittavien näyttöjen antamista pyritään järjestämään alueellisesti yhteisinä koulutustilaisuuksina.

4.3 Osaamisen ylläpitäminen

Osaamisen ylläpitämisen tavoitteena on tukea työntekijän lääkehoidon osaamista, missä lääkehoidon perusosaaminen on saavutettu ja luvat ovat voimassa. Työntekijällä voi olla tarve palauttaa mieleen aiemmin koulutuksessa opittuja asioita ja lääkehoidon osaamista ja tähän tarpeeseen kehitetään helppokäyttöisiä koulutusratkaisuja (esimerkiksi terveystyö.fi verkkosivuilla olevat opasvideot).

Osaamisen ylläpitämiseksi tunnustetaan ja kehitetään hyviä käytäntöjä. Osaamisen ylläpitämisen kehittämistä koordinoi Keski-Uudenmaan sote-kuntayhtymä yhteistyössä erikoissairaanhoidon ja alueen varhaiskasvatuksen kanssa.

5 Varhaiskasvatusyksikön lääkehoitosuunnitelma

5.1 6.1 Varhaiskasvatusyksikön lääkehoitosuunnitelman tavoite

Jokaisessa kunnan varhaiskasvatusyksikössä tulee olla oma yksikkökohtainen lääkehoitosuunnitelma, joka on laadittu Keski-Uudenmaan sote-kuntayhtymän varhaiskasvatuksen lääkehoitosuunnitelman pohjalta.

Varhaiskasvatusyksikön lääkehoitosuunnitelmassa tulee varautua tilanteisiin, joissa varhaiskasvatusyksikköön tulee lääkehoitoa tarvitseva lapsi. Suunnitelmassa huomioidaan varhaiskasvatusyksikön tilanne mm. henkilökunnan osaamisen ja riittävyyden osalta. Varhaiskasvatusyksikön lääkehoitosuunnitelma pidetään henkilöstön helposti saatavilla ja sitä on hyvä hyödyntää myös uusien työntekijöiden perehdyttämisen tukena.

5.2 Lääkehoidon huomioiminen resursoinnissa

Varhaiskasvatuksen resursoinnissa eli lasten hoito- ja kasvatustehtävään osallistuvien henkilöiden lukumäärässä tulee huomioida, mikäli päiväkodissa on erityisen hoidon ja/tai kasvatuksen tarpeessa olevia lapsia, joilla ei ole omaa erityistä avustajaa.

Arvio siitä, tarvitseeko lapsi lääkehoidon vuoksi erityistä hoitoa ja/tai kasvatusta, tehdään tapauskohtaisesti varhaiskasvatusyksikön hoitohenkilökunnan toimesta. Esimerkiksi insuliinihoitoa tarvitseva lapsi vaatii varhaiskasvatusyksikön henkilökunnalta koko hoitopäivän ajan erityistä huomiota ja seurantaa, jolloin tämä tulee ottaa huomioon henkilöstömitoituksessa. Resursoinnissa huomioidaan myös mahdollinen ryhmäkoon muutos.

6 Lääkehoidon asiakirjojen arkistointi

Lapsen lääkehoitosuunnitelmat arkistoidaan hoitosuhteen päättymisen jälkeen. Lapsen lääkehoitosuunnitelmaa tulee säilyttää lapsen varhaiskasvatussuunnitelman liitteenä hoitosuhteen päättymisen jälkeen.

7 Lähteet

Saarsalmi Olli (toim.) 2008. Päivähoidon turvallisuussuunnittelu. Sosiaali- ja terveysministeriö, Stakes ja Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Saatavissa: <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/71936/URN%3aNBN%3afe201504226169.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

STM 2012. Pitkäaikaissairaiden lasten lääkehoidon turvallinen toteuttaminen lasten päivähoidossa. Saatavissa: https://stm.fi/artikkeli/-/asset_publisher/trygg-lakemedelsbehandling-av-langtidssjukabarn-inom-barndagvarden.

THL 2016. Turvallinen lääkehoito. Opas lääkehoitosuunnitelman tekemiseen sosiaali- ja terveydenhuollossa. Saatavissa: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/129969/URN_ISBN_978-952-302-577-6.pdf?sequence=1.

Valvira 2019. Lääkehoidon toteuttaminen. Saatavissa: https://www.valvira.fi/terveydenhuolto/hyva-ammattinharjoittaminen/laakehoito/laakehoidon_toteuttaminen